

Termőföldről az asztalig:

állami támogatás a helyi, fenntartható módon termelt élelmiszerekhez

Bevezetés

Az elmúlt 50 év során élelmiszer-rendszerünk egyrészt inkább globalizáltta, másrészt sokkal függőbbé vált az olcsó nyersanyagoktól, a vegyszerektől és a gépesítéstől. A nagyvállalatok letelepedésével az élelmiszerpiac irányítása egyre inkább az élelmiszerlánc teljes egésze során közreműködő maréknyi multinacionális vállalat kezében összpontosul. Ennek kétségbeejtő társadalmi és környezeti hatásai vannak: a kistermelők és kis élelmiszer-vállalkozások világszerte kiszorulnak az piacról; a biológiai sokféleség és az ökoszisztéma összeomlik; a túlsúlyosság és a szegényes táplálkozás egyre elterjedtebb; és mindennek az egymást követő élelmiszer-válságok következtében az állampolgárok fizetik meg az árát. Mindeközben fogyasztóként egyre nehezebb kiigazodni azon, hogy mit veszünk, ki készítette azt és honnan származik.

A jelenlegi élelmiszer-rendszer már nem jelent megoldást ezekre a problémákra. Egyértelmű, hogy alapvető változtatásokra van szükség.

Termelők nélküli termelés

A jelenlegi politikáknak és az agrár-ipari modell támogatásának egyenes következménye az európai kisgazdaságok ezreinek folyamatos pusztulása. Az elmúlt nyolc év során három milliárd európai gazdaság (kb. 20%) ment tönkre, melyek többsége kisgazdaság volt. 2000 és 2012 között 4,8 millió teljes munkaidős állás szűnt meg az Európai Unió mezőgazdasági szektorában.¹

Az élelmiszerláncra csak korlátozott hatással lévő családi és kisgazdaságok különösen sebezhetőek a nem megfelelő munkakörülményekkel, az alacsony jövedelmekkel és a szociális biztonsági védőháló romlásával szemben. A fiatalabb nemzedék számára egyre kevésbé vonzó a gazdálkodói életpálya, ami az európai termelők átlagéletkorának növekedését eredményezi. 2010-ben csupán minden harmadik mezőgazdasági munkaerő volt 40 év alatti.

Helyi élelmiszer: ez adja a (helyi) gazdaságot, te buta!

A helyi élelmiszer-előállítók kiszorítása helyett a fenntartható helyi élelmiszereket kell az élelmiszer-ellátás középpontjába helyezni úgy, hogy a kistermelők látják el a helyi közösségeket élelmiszerrel, és nem szorongatja őket az ipari méretű globális ellátási lánc.

Az élelmiszer termelésének, feldolgozásának és értékesítésének helyi szintre történő visszaállítása lehetővé teszi, hogy a gazdaság szembe tudjon nézni az éghajlatváltozás, a biológiai sokféleség összeomlása, és a növekvő társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek jelentette problémákkal. Élelmiszer-rendszerünk képes a helyi gazdaságok és az azokat használók támogatásával egy környezetbarátabb és igazságosabb gazdaság kialakítására, a helyi üzletek fejlesztésére, a társadalmi kohézió növelésére, és nagy szakértelmet igénylő munkahelyek és szakértelem létrehozására.²

A helyi piacok rövid ellátási lánc bizonyítottan növeli a termelők bevételét, a gazdák nagyobb önállóságát eredményezi és a kisvállalkozások támogatásával erősíti a helyi gazdaságot. Ez növelheti a kisgazdaságok életképességét, csökkentheti az élelmiszerterjesztésből származó karbon-lábnymotot és növelheti a háztartások élelmiszerbiztonságát az alacsony jövedelműeknek való jó minőségű élelmiszerek és egészséges étrend biztosításával.³

Európában számos helyi élelmiszereket kínáló és rövid ellátási láncot biztosító különböző rendszer működik, ideértve a termelői piacokat, a közvetlen termelői értékesítést, a dobozrendszereket, a mozgóüzleteket, a közösség által támogatott mezőgazdaságot, a fogyasztók és termelők közötti együttműködések és a kollektív élelmiszer-és étkeztetést.

A Föld Barátai Európa úgy véli, hogy az élelmiszer- és gazdasági igények felügyeletét át kell adni a helyieknek, ezzel elmozdulva a környezet szempontjából megfelelő és igazságos korlátok között működő helyi és agro-ökológiai rendszerek felé és élelmiszer-önellátást érve el Európában és a világ többi részén. De mit gondolnak vajon erről az emberek?

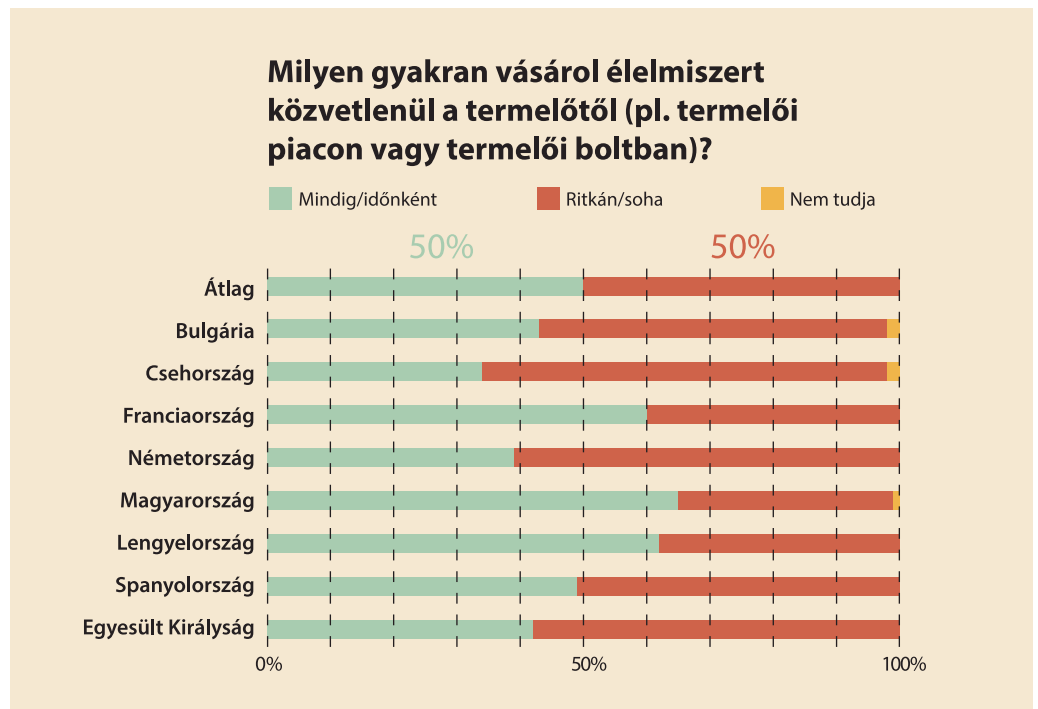
A helyi fogyasztás tudatossá teszi a vásárlást – a közvéleménykutatás eredményei

85%

vásárol a legközelebbi boltban

Nyolc európai ország fogyasztóit kérdeztük meg vásárlási szokásaikról és a helyi élelmiszerekről alkotott véleményéről.⁴ A legtöbben azt a választ adták, hogy véleményük szerint a helyi élelmiszerek vásárlása jót tesz a környezetnek és segít a helyi munkahelyteremtésben. A megkérdezettek 85%-a elmondása szerint a legközelebbi boltban vagy szupermarketben vásárol, 50%-uk pedig gyakran vagy legalább időnként közvetlenül a termelőktől.

A helyi vásárlásnak gazdasági előnyei is lehetnek, felmérésünk pedig azt mutatja, hogy négyből három ember (75%) úgy véli, hogy a „helyi” élelmiszerekre szigorú környezetvédelmi előírások vonatkoznak. A helyi élelmiszerek azonban nem feltétlenül mindig környezetbarátok. A gazdaságok nagy mennyiségben használhatnak növényvédő szereket, illetve előfordulhat, hogy nem felelnek meg az állatjóléti előírásoknak. Az alacsony élelmiszer-kilométer nem feltétlenül eredményez kisebb karbon-lábnyomot, főleg ha a zöldséget egy hűvös éghajlatú térség fűtött üvegházában termesztik, vagy nem megfelelő módon szállítják. Az intenzív nagygazdaságok környezetvédelmi költségei óriásiak, szennyezik a folyókat, tönkreteszik a talajt és a vadvilágot.⁵ A közvetlenül a termelőktől – különösen a kis- és biogazdáktól – való vásárlás azonban mégis jó megoldás lehet.

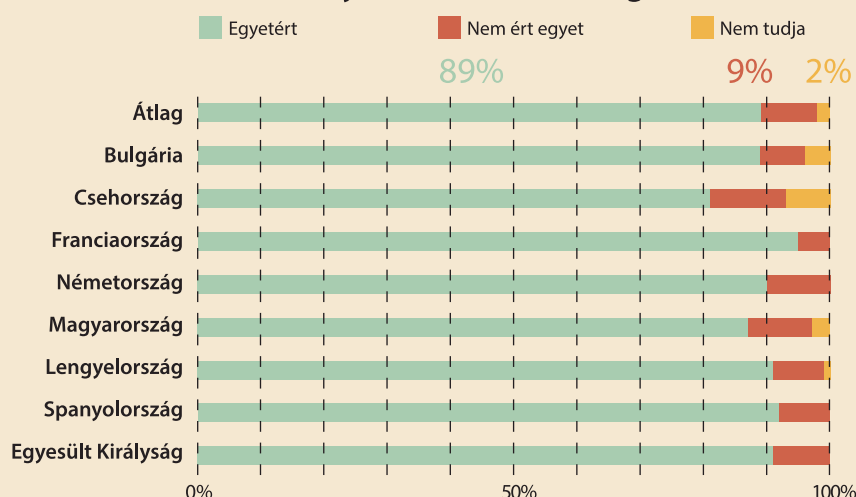

75%

tartja környezetbarátnak a helyi élelmiszert

A helyi termelőktől való vásárlás hatalmas különbséget jelenthet a helyi gazdaság számára. A kis- és fenntartható gazdaságok és a helyi élelmiszeripari vállalkozások támogatása mellett a régióból származó termékek vásárlása elősegíti, hogy a pénz a helyi gazdaságban forogjon – ebből pedig mindenkinek haszna származik. A termelői piacokon való vásárlás tehát a többi helyi vállalkozást is segíti, ezzel pedig helyi munkalehetőségeket teremt.⁶ A kisvállalkozások kulcsfontosságú szerepet játszanak az európai gazdaságban – néhány országban ezek biztosítják a magánszektorban fellelhető munkalehetőségek több mint 50%-át.⁷ A megkérdezettek körében tízből közel kilencen (89%) a helyi élelmiszerek vásárlásában a helyi foglalkoztatás támogatását látják.

A helyben előállított élelmiszerek vásárlása munkahelyeket teremt a térségben

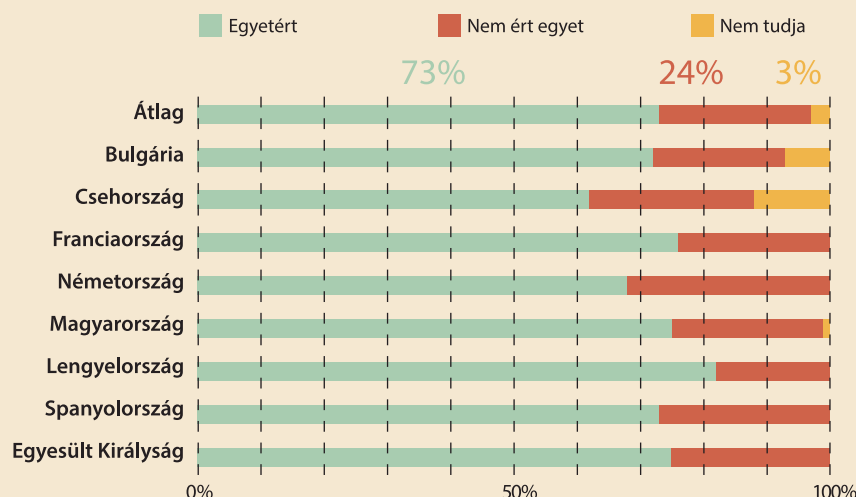

89%

véli úgy, hogy a helyi élelmiszer helyi munkahelyeket teremt

A helyi, friss gyümölcsök és zöldségek vásárlása az egészségesebb étrend kialakítását is támogatja. Az emberek nagyobb valószínűséggel találkoznak szezonális termékekkel és veszik meg azokat a termelői piacokon – ezzel változatosabb étrendet alakítva ki –, ráadásul még a főzéshez is kaphatnak ötleteket.⁸ A helyi élelmiszer-projektekkel bizonyos szükségletek is célba vehetők: egy írországi program például a helyi iskolásoknak zabkását, és ezzel egészséges reggelit biztosít.⁹ Az uniós finanszírozású, az iskoláknak ingyenesen gyümölcsöt és zöldséget biztosító programot¹⁰ egyszerre lehetne felhasználni a helyi termelők támogatására és friss gyümölcs biztosítására a gyerekeknek.¹¹

Nehéz információt szerezni azzal kapcsolatban, hogy hol kapható helyben előállított élelmiszer

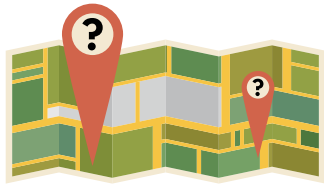

78%

gondolja, hogy a helyi élelmiszer teljes értékű étrendet biztosít

A megkérdezettek 78%-a gondolja úgy, hogy a helyi élelmiszerek kiegyensúlyozott és teljes étrendet biztosítanak.

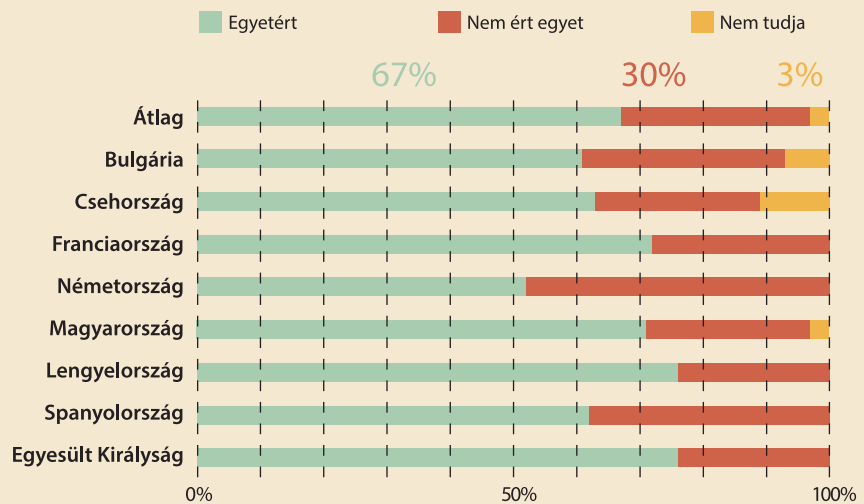
A helyben történő vásárlás szintén jobb értéket biztosít, mivel a piacok és a termelői dobozrendszerek elérhetővé teszik a szezonális és bőséges gyümölcs- és zöldségkínálatot. A közvetlenül a termelőktől vagy a piacokon történő vásárlás akár olcsóbb is lehet a szupermarketekhez képest,¹² és segíthet abban is, hogy a vásárlók ne vásároljanak feleslegesen, és így ne kelljen kidobni élelmiszert.¹³

67%

véli úgy, hogy nincs elegendő helyi élelmiszer a közelében

Kevés olyan hely van a lakóhelyem közelében, ahol helyi élelmiszert lehet kapni

Az emberek helyi élelmiszerek iránti igénye ellenére a termelők termékeik helyben történő értékesítéséhez kapott támogatása igen csekély. Az adófizetők pénzét ehelyett az exportorientált nagy gazdaságok és nagy élelmiszervállalatok támogatására költik. Ez jelentősen megnehezíti a versenyben maradáást a fenntartható módon gazdálkodó kistermelők számára, akik helyben szeretnék eladni termékeiket.

Felmérésünk során négyből kb. három válaszadó (73%) nyilatkozta azt, hogy nehéz információhoz jutni a helyi termesztésű élelmiszerekkel kapcsolatban, és háromból kb. kettő (67%) szerint nincs a közelében helyi élelmiszervásárlási lehetőség. A válaszadók kétharmada (66%) szerint a helyi élelmiszervásárlás korlátozza a választási lehetőségeit.

Tízből kilencen (91%) gondolják úgy, hogy a kormány többet tehetne a helyi élelmiszertermelés és -hozzáférés növelése érdekében.

91%

gondolja úgy, hogy a kormánynak jobban kellene támogatnia a helyi élelmiszert

Hogyan nyújthat több támogatást a KAP a helyi fenntartható élelmiszerek számára

Az Európai Unió a Közös Agrárpolitikán (KAP) keresztül nyújt támogatást a termelőknek, ami a teljes uniós költségvetés kb. 40%-át teszi ki, és kb. 58 milliárd eurót jelent évente, melyet az Unió állampolgárai által befizetett adókból finanszíroznak.¹⁴ Ezzel az összeggel a vidéki gazdálkodó térségek termelőit és az itt folytatott tevékenységeket kellene támogatni. Ennek nagy részét azonban az ipari élelmiszertermelés javára fordítják, és csak a KAP-költségvetés¹⁵ kevesebb mint harmadát biztosítják a fenntartható termelés és a termelői értékesítés támogatására.

A kereskedelmi politikák és a KAP eddig arra összpontosítottak, hogy új piacot találjanak bizonyos termékeknek, azért viszont keveset tettek, hogy támogassák azokat a kezdeményezéseket, amelyek a fenntartható módszerekkel termelők számára friss, szezonális és fenntartható élelmiszereik helyi szinten, termelői piacokon, termelői üzletekben, vagy iskolák vagy más közintézmények számára történő értékesítését teszik lehetővé.

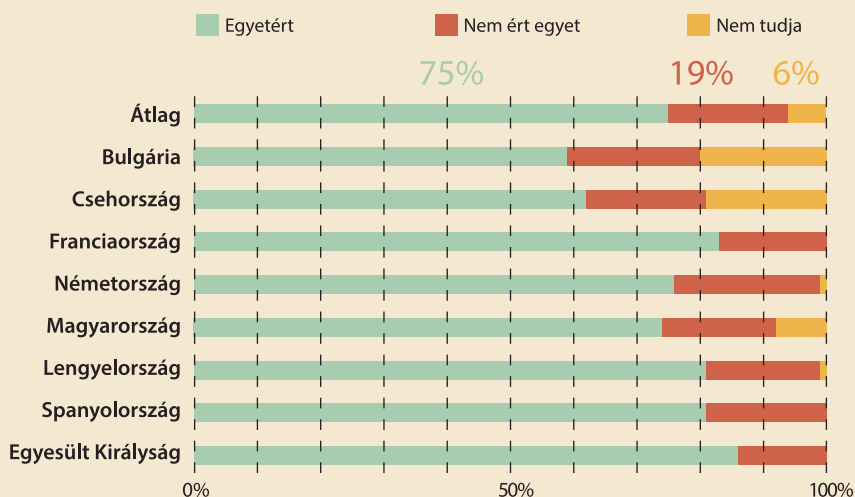
A Föld Barátai Európa szeretné, ha a közpénzeket arra fordítanák, hogy elérhetővé tegyék az emberek számára a helyi termelők és élelmiszer-vállalkozások fenntartható, szezonális és friss élelmiszereit.

69%

tartja drágának a helyi élelmiszert

A helyi termékek előállítása megfelel a szigorú környezetvédelmi előírásoknak

A politikai vezetésnek támogatnia kellene a helyi munkalehetőségeket és a helyi élelmiszereket

Ahogy az közvéleménykutatásunkból is kiderül, a fenntartható módon, helyben termesztett élelmiszerek iránti igény nagy, és az állampolgárok nyilvánvalóan több támogatást szeretnének a kormányoktól. A jelenlegi, a Közös Agrárpolitikán keresztül a meglévő eszközökre építő intézkedések nem elegendők. A politikusoknak vezető szerepet kell vállalniuk ahhoz, hogy a fenntartható módon termelt élelmiszerek az asztalra kerülhessenek.

73%

mondja, hogy nincs elegendő információ a helyi termékekről

Az átfogó, élelmiszerekre és termelésre vonatkozó uniós szakpolitikákat koordináló Európai Bizottság által végrehajtandó feladatok a következők:

1. Olyan, az élelmiszer-rendszer átalakítására vonatkozó vitákat kell kezdeményeznie, amelyek a helyi gazdaságokat helyeznék a középpontba.
2. Fenntartható élelmiszerpolitikát kellene létrehozniuk, ami fenntartható táplálkozásra ösztönözné az állampolgárokat, csökkentve ezáltal az erőforrások használatát és segítve a népesség egészségének fenntartását – több növény és friss termék fogyasztásával, és kevesebb élelmiszer elpazarolásával.
3. Az egészségügyi, biztonsági, élelmiszer-higiéniai, környezet-egészségügyi és címkézéssel kapcsolatos intézkedések oly módon történő megváltoztatását kellene kezdeményeznie, hogy azok ne jelentsenek aránytalan terheket a kistermelők és kisvállalkozók számára.
4. Szigorúbb ösztönzőket kellene létrehoznia, amely küzd az uniós élelmiszerellátási-lánc helytelen gyakorlatai ellen és megszünteti a termelői és kereskedelmi árak különbségeit – a munkakörülmények ugyanis romlottak és a kistermelők egyre inkább kiszorulnak a nagyobb értékű piacokról.

A nemzeti kormányok által végrehajtandó feladatok:

1. Jobban kellene gazdálkodniuk a KAP-költségvetéssel, és – elsődleges és másodlagos intézkedéseken keresztül – a helyi gazdaságok támogatására kellene fordítaniuk azt.
2. Át kellene csoportosítaniuk a pénzeket a nem célzott, közvetlen kifizetésektől a célzott, másodlagos, a biotermelést, a minőségi programokat, az együttműködések és a fenntartható élelmiszereket termelő és értékesítő termelői csoportokat, az agrár-környezetet, éghajlatot és az agro-ökológiai reformokat támogató intézkedések irányába oly módon, hogy azokkal kizárólag a környezet és az emberek érdekeit szolgáló termelőket és élelmiszervállalkozásokat támogassák.
3. Támogatniuk kellene a helyi agro-ökológiai termelést és a helyi élelmiszergazdaságokat vizsgáló európai innovációs partnerségi projekteket.
4. Hozzá kellene járulniuk, hogy a költségvetést hosszú távon elsősorban a gazdaságok életképességének és a környezet és a társadalom integrációjának támogatására költik, amit pl. az Európai Bizottság közös stratégiai keretén belüli partnerségi egyezmények tesznek lehetővé.

Jegyzetek

- ¹ A Via Campesina európai koordinációs szervezet (2011): Small farms and short supply chains in the European Union. Helyzetfelmérés. <http://www.ecoruralis.ro/storage/files/Documente/20%20avril%20EN%20PF.PDF> és az Európai Bizottság (2013a), EU Agricultural Economic Briefs: How many people work in agriculture in the European Union? An answer based on Eurostat data sources., 8. sz., 2013. július http://ec.europa.eu/agriculture/ruralareaeconomics/briefs/pdf/08_en.pdf
- ² Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU. A State of Play of their Socio-Economic Characteristics, JRC Scientific and Policy Reports (a Közös Kutatóközpont tudományos és szakpolitikai jelentései), Európai Bizottság, 2013.
- ³ Európai Vidékfejlesztési Hálózat (2011), Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap. Az élelmiszerügyi-projektek példái és az Európai Vidékfejlesztési Hálózat, 2012. Local Food and Short Supply Chains. EU Rural Review, 12. sz., 2012 nyara
- ⁴ 2014. október 23-a és december 8-a között a TNS opinion a Föld Barátai Európa kérésére 8 európai uniós országban végzett közvéleménykutatást. Összesen 8362 (16 és 64 év közötti) felnőtt véleményét gyűjtötték össze Lengyelországban, Spanyolországban, az Egyesült Királyságban, Franciaországban és Németországban online kérdőívek, Bulgáriában, a Cseh Köztársaságban és Magyarországon pedig személyes interjúk segítségével. Az eredmények a következő linken tekinthetők meg: <https://www.foeeurope.org/local-food-briefing-full-opinion-poll-results-140115>
- ⁵ Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU. A State of Play of their Socio-Economic Characteristics, JRC Scientific and Policy Reports (a Közös Kutatóközpont tudományos és szakpolitikai jelentései), Európai Bizottság, 2013 (37. o.).
- ⁶ Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU. A State of Play of their Socio-Economic Characteristics, JRC Scientific and Policy Reports (a Közös Kutatóközpont tudományos és szakpolitikai jelentései), Európai Bizottság, 2013 (32. o.).
- ⁷ Trading Places: The local economic impact of street produce and farmers' markets, New Economics Foundations, 2005. november
- ⁸ Trading Places: The local economic impact of street produce and farmers' markets, New Economics Foundations, 2005. november
- ⁹ Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU. A State of Play of their Socio-Economic Characteristics, JRC Scientific and Policy Reports (a Közös Kutatóközpont tudományos és szakpolitikai jelentései), Európai Bizottság, 2013 (47. o.)
- ¹⁰ <http://www.nhs.uk/Livewell/5ADAY/Pages/Schoolscheme.aspx>
- ¹¹ <http://www.yorkshirepost.co.uk/news/main-topics/local-stories/nfu-welcomes-schools-cash-1-2388264>
- ¹² Trading Places: The local economic impact of street produce and farmers' markets, New Economics Foundations, 2005. november
- ¹³ Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU. A State of Play of their Socio-Economic Characteristics, JRC Scientific and Policy Reports (a Közös Kutatóközpont tudományos és szakpolitikai jelentései), Európai Bizottság, 2013 (27. o.).
- ¹⁴ http://ec.europa.eu/budget/news/article_en.cfm?id=201401281520
- ¹⁵ http://ec.europa.eu/agriculture/envir/measures/index_en.htm

Köszönetnyilvánítások

Közvéleménykutatás és kutatómunka: TNS Opinion & TNS Ncompass
Kérdések összeállítása: TNS Opinion & Föld Barátai Európa
Szöveg: Helen Burley
Szerkesztés: John Hyland, Stanka Becheva, Adrian Bebb, Kapitányné Sándor Szilvia
Kivitelezés: Alex Bradley (www.gunsandbutter.tv)
Magyar változatot készítette: Gyurkó Noémi
Fordítás: Juhász Réka, Kovács Kinga

**Friends of
the Earth
Europe**

**Magyar
Természetvédők
Szövetsége**
Föld Barátai Magyarország

A Magyar Természetvédők Szövetsége ezúton köszöni az Európai Bizottság Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatóságának pénzügyi támogatását. A kiadvány tartalmáért kizárólag a Föld Barátai Európa felel, és nem feltétlen tükrözi a felsorolt támogatók állásfoglalását.